

---

„Tegnap éjjel a Welmarstrasse egy átjárójában két késszúrással megölték Christian Ilken 50 éves gyártulajdonost. A tettest, aki rablási szándékkal ölt, a rendőrség ma hajnalban elfogta. A gyilkos orosz menekült, Arkadij Sztorozsenko újságárus, volt gárdakapitány.”

(Berlini újsághír)

I.

Christian Ilken északon született, Lüneburgban, és furcsa nevű lüneburgi utcák homályában nőtt fel aztán új évei elé. Ott náluk olyan fojtó volt minden, a kapuk benyúló bolthajtása, érthetetlen kiszögellések minden utcasarkon, és ott, a hídon túl a mocsarak fehér párája — ezeket nézte, és ezekkel álmodott sokáig. Előbb az anyja mesélt a múltba nyúló Rűbezahl hatalmáról, azt látta lépkedni sokáig az ingovány fölött, ködfátyolos kigőzölgésben meg az ég alján, hogy alkonyatkor erre tartott. Később más álmok ringatták: ez már inkább volt pozitívizmus — a császárról akkor sokat beszéltek, és titkon meglesett vágy volt, egyszer meglátni őt aranypalotában... Az őszi csillagok még sokáig integettek aztán, és fátyolos varázssal ott kísértett az emlékezés ezekre az elborult órákra.

De hát az élet odább állott, és elsimultak a titkok ráncai lassan. A fojtott órák leegyszerűsödtek unalommmá, és mindennap új csodáról hullott a lepel. Az élet olyan átlátszó, megfogható, olyan reális lett aztán — ő, milyen más volt a császár meséje Oberlehrer Wirth szájából, sok utálatos új szóval együtt a kötelességről.

Christian Ilken felnőtt lassan az utcasarkok pajtáskodásában, bőbeszédűségben. Tanult is addig, iskolába járt — a tanulás minimumát akkor már törvény szabta meg, és nem járt egy nappal sem kevesebbet a tornyos zöld házba, a városházán innen. De többet sem egy nappal, csak

amennyit a törvény éppen előírt. Az öreg Ilken akkurátos polgár volt, nem akart többet a törvénytől, az államtól, csak hogy éppen békében hagyják.

És ez a fia, ez a köpcös, széles fejű, ez volt a kedvence. Ebből is péket nevel, a mindennapi kenyér katonáját, ahogy ő mondta. De mondta más-képp is, mondta magát a haragos Isten jobb kezének, istentelen óráiban, ha italt kóstolt. Ezekkel a szavakkal már korán ismerkedett meg Christian. Annyi bizonyos, hogy mint elvonuló emlék élt benne kezdettől a tudat, hogy apja jobb keze a hatalmas Istennek, öbelőle péket nevel majd.

Az évek simán folytak eddig. Talán az első emóciója volt Christiannak, hogy a lábát törte tizennégy éves korában. És hogy akkor kórházban feküdt sokáig. Itt került először új meglátások elé, magával hozta ebből a másik világból a furcsaságok impresszióit, ezek még sokáig kísértették, és ott élt emlékében a karbolszag, a nagy fehérség, amely itt mindent beborított, falakat, ágyakat, arcokat... Mindez persze rettenetes volt, mégis, ezeknek az örök rosszérzéseknek nyomán is támadhatott furcsa vágy, amely elégedetlenné tette eddigi életével. Nem éppen tudatosan — mégis valami hadakozás indult meg a mindennap ellen: jó volna elmenni messzire... Ha künn járt a vasútnál, a sínek között... egy árva sínpár jött északról, és délnek futott... a messzeség gyerekes imádata támadt fel benne, és itt élt a síneken a szimbóluma ennek a váagnak.

Később már csodálkozott apján és testvérén, az idősebbiken, hogy ezek itt maradtak a mocsarak mögött. Már akkor tudta, hogy az élet künn jár, messze elöl, a Glockenspielen túl és sok-sok új csoda hajlik az utakra. Ezekkel a fátyolos furcsa érzésekkel kellett megbirkóznia mindennap. És különködéssel, önemésztéssel önmagában.

Most sok szó eshetne még Christian Ilken lüneburgi éveiről, hiszen ennek az életnek még az elmondottakon túl is voltak keretei és volt tartalma. A Frühlings-Erwachen itt is nyomot hagyott, reszkető kis emberségük bújva, lopva hordozta a titkot... mindég akadt egy kisebb, aki tátott szájjal állott egy nagyobb előtt, aki megértett mindent és meghallgatott; voltak epizódok, kamaszcsínyek — mégis, már kezdettől fogva nem tudta lekötni semmi úgy, mint egy imbolygó fáklyaszál az utak hólnapjában valahol — a vágy, hogy útnak kell indulnia mielőbb. Már magában tudatosan megformált mindent — világgá megy majd, emberek közé... úgy mondta, ahogy éppen megtalálta a kifejezést nem éppen túlbő szókincsében ehhez a rögeszméjéhez. Mert annak tartották, és úgy kezelték otthon mind, az apja meg a bátyja. Vándortarisznya lett a neve. Ő, hiszen énekeltek ők is sokat az útra kelő vándorlegényről, a sovány tarisznyáról, énekeltek eleget szerte a kocsmákban, persze az elmélet és gyakorlat finom megkülönböztetésével — ennek a határán, a notán túl már csak cmlegetni is bolondság.

De hát neki muszáj volt elmenni. El is ment aztán, húszéves korában. Már nem is bánták otthon a bolondost. Pedig ott kísértett a lidércnyomás álmai fölött, hogy el kell majd szöknie otthonról, ha nem engedik útra. Ezt pedig igazán nem szerette volna — riadozott és félt ettől a megoldástól; másokról hallott, akik úgy egy éjjel nyomtalanul eltűnnek, valami avanturista nyavalyától bélyegezetten, és nem kerülnek aztán elő soha többé.

De most már ott volt nála, ott volt zsebében az írás: négyrétű zöld füzet, nagy pecsétekkel éktelen, leírva minden tulajdonsága benne. És a

hátulján a füzetnek sok tiszta fehér lap: ide majd rákerülnek a stációk. Sok-sok ilyen állomás és az élet is elfut közben... Persze, erre még ő nemigen gondolt, inkább szégyellte, hogy eddig mindössze egy mester írta bele dicséretét — öreg szarkabetűkkel, a lüneburgi pékmester, tulajdon édesapja.

És kendőlobogtatás vérzett a vonat után... talán itt is történt valami? — ő, ez csak olyan elhamarkodott ígéret volt, ezt csak Grete vette komolyan. Amíg a lány teste az övé volt, az első csókok és első hullás pillanatában talán ő is... de most már fáradt petyhüdséggel és novemberi órától, más vágytól megkörnyékezve — nem, ezt nem szabad komolyan vennie. Ugyan megígérte: írni fog, de hogy ott ült a kemény fapadon, már tudta jól, hogy az álomnak végét hallgatás percétei meg és hogy most, az eltemetett tegnappal mögötte hamar talál vigasztalást ő is, csakúgy, mint Grete, a melegvérű kis prostituáltja a lüneburgi utcáknak.

Most már semmi sem kötötte ide: az útja már arra húzódott, nyugatnak. Egyhangú pusztákon ringatta a vonat.

És jöttek az állomások...

-----

Olyan volt ő is, mint a többiek.

Mert akkor sokan jöttek azon a hidon, ázóttan vagy sok reménnyel. Ők voltak a bámulók a Kurfürstendammon, a Spree-parti parádék pompájában ott kísértett az arcuk és szürkeségük. Negyedik osztályú utasok voltak Altonából, keletről jöttek, meg északról, munka elébe — ők úgy gondolták mind: boldogság elébe. A kezük kinyúlt a város felé, álmokat melengettek, és végtelen keltősrendben vonultak aztán az évek egyhangúságába. Kendőlobogtatás kísért ott is minden vonatot... olyan nagyon szürke és nagyon egyforma volt mindenik út...

Az élet pedig ment tovább. Már a harmadik hete volt Berlinben Christian Ilken. Megcsodált sokat, és aztán is, még sokáig tartott ez a felcsodálás. Később már nem ért rá járni-kelni, ölmosan hullott rá a robot. Egymásra következő három vasárnap már fel sem kelt ágyából, csak úgy déltájban. A szomszéd jött át félálmosan, kártyára talán vagy politikára. Fekete szájú öreg legény volt, lenézte Christiant, a tudatlant, szidta a gazdát, az elmunkást, ezt jobban amannál, mert ez közülük való. Mit tudott ő még mindehhez? Csak azt sejtette, hogy itt más élet lesz — ő, csak merne már kimenni este... itt más lesz minden. A nagy idegenség még ijesztő volt. Aztán a szíve is fájt egy kicsit Grete miatt, most elmaradnak vele az esti kóborlások a híd körül — hiába, csak fájt az élet, mikor ágyba került este. De nem szabad, hogy köze legyen a tegnapi vágyakhoz, új útra indult, majd elfelejti a tegnapi plezúrt. Ott járt álmában sokszor — ő, hát ezt a kis esett életűt, még ezt sem tudná elfelejteni? Vergődve az álom vitte tovább új holnapok felé.

A városban két utat ismert csak — már ezek is oly rejtelmes összevisszaságot varázsoltak eléje, hogy érezte, ebben a labirintusban sohasem lesz otthon. Munkába ment reggel, este meg eljött onnan, a jövés-menés félórái, ezek voltak a betelhetetlenség új és örökké más impresziói. Úristen! mennyi ember, akikhez köze nem volt és nem lesz soha. Egy ócska gőzmozdony hosszú vonatot vontat a házak között, aztán mezőkön mennek át, újra és megint felbukkant a város, meredek házak ágaskodnak — most hazamegy Christian Ilken, holnap újrakezdi az útját, kicsit tátott szájjal és felcsodálásával az életnek...

Még nem is nevetett itt, az jutott eszébe egy este. Nem volt grimasza ehhez az ákombákom élethez. Az alázkodás, a gúny és minden más érzés megkörnyékezték itt is — de nevetése még nem volt. A túlnőtt elégedetlenség óráiban aztán sokszor volt úgy, hogy elmegy, elfut innen, de már eltompult hetek sorakoztak mögéje megint, a gyengeség órái aláhullottak, és itt maradt Christian Ilken.

Decemberben jött Péter. Péter a megváltó furcsa szerzet volt, műhelybeli kis sánta. És cinikus. Déli ember volt, aki tudott hatni, és akivel jó volt barátkozni, mert tudott mindenről. Különös nótákat énekel néha jókedvében. Olyan politikus, szószóló fajta, beszélt is sokat, kocsmákban, meg mindenhol, a sors ha összehozta két-három magafajtaival, székre ugrott mindjárt. Lobogó gyűlölet élt benne *valakik ellen*. Pár nap óta voltak együtt, hogy először hallotta beszélni többek előtt. Mandzsettás öklét rázta, és Ilken erősnek látta őt, aki megfenyeget mindent, mindenkit, aki ellenük van, kettőjük ellen, így nőttek ki lassan a fogalmak Ilken fejében, aki még nem ismerte az osztályharc szót.

Már együtt is laktak: valahol a Sterngasseban volt egy kis szobájuk. Ilken most már keménykalapot hordott vasárnap — egészen belejött az élet itteni sablonjaiba. A Spree partján van ma komédia — oda megyünk. Valami nagyfejű, valami hatalmas — ő, tudod —, és félrehúzott szájjal gúnyosan szavakat suttogott Péter. Istenem, olyan furosa volt ez a lüneburgi évek után, olyan más utak voltak ezek. És feltolult az emlékezés benne — a császár fehér lovon jött mindennap a mocsarak fölött.

Sok idegen szót tanult már, megint új fogalmak kerültek eléje. És sokszor riadt fel éjszaka, ismételte a szavakat, elmondta őket újra, mintha egzaminálná belőlük önmagát, hogy nem-e volt álom az egész, és hogy ő otthon van még mindig. Lüneburgban, ahol keveset vagy éppen semmit nem tudnak az emberek minderről.

A műhelyben már a dagasztógép mellett dolgozott. Jó fejű fiúnak látták. Most már ő is énekel munká közben, gúnyolta ő is az újonnan jötteket. A városban is otthon volt, ismerte szerte a járást, eljárt mindenfelé. Ivott is a kocsmákban, és úgy érezte, hogy öregebb lett sokkal. Ha a tükörbe nézett, olyannak látta már magát, mint Kerg nagybátyját, szakasztott olyannak. Nagy fejű, kemény koponyájú fajta volt, a lüneburgi puszták kóborlásai nevelték keménnyé. Erős kezű verekedővé, akivel nem jó ujjat húzni. Új ruhát is vett már, szeretett cifrán járni vörös virággal a gomblyukban, ahogy másoktól látta.

Tavasszal meg már egészen magára talált. A vasárnapok érzéssel itatták át, rendőrök álltak az utcasarkokon, fehér kesztyűsen, büszkén. És egymásba fonódva, kígyózva az utcákon, bezárt redőnyök előtt Mammut életét élte a város. Új malterpaloták félig kész homlokán soköles reklámok ordítottak, emberek talpaltak alatta, sok ezer végtelen utat.

És a nappalok nevető élete valahogy ellentéte volt annak, ha Péterrel megbújtak a szoba mélyén este, kicsit titkolódzva, ha összebújtak egy vastag könyv fölött és furcsa sorokat olvastak, primitív álmodozással a péklegények holnapi életéről...

-----

Atlábolt két évet: Péter sovánnyá aszalódott mellette. Együtt laktak mindég, egymás vágyait élték fel. Valahol a tudat alatt ott élt ugyan Péterben a hibás ember gyűlölete ép testű pajtásához, de az nem került

felszínre soha. Hosszú éjszakai munkák butították az öntudatot, az egymásra találásban sok vigasztalás volt mégis.

Akkor jött az izzó május, és Christian Ilken élete felkerült a mélyből. Kiteregették életét, és kivetkezés volt a mindennapiasságból az a pár hónapos újságlárma a neve körül . . .

Pedig buta véletlen vitte őt is oda Péterrel az Anhalter Bahnhof lépcsőjére, és ő maga sem tudta, hogy abban az emberben mi lakik. A kételkedés, a tamaskodás, a lüneburgi évek legendáit szétfoszlatták régen, már fellángolt őbenne is a gyűlölet — ami itt történt, az megdöbbentette mégis. Ahhoz már tragikumba hajló elkeseredés kellett, és ez az érzés még távol volt tőle.

Talán Péter korábbi éveiben volt a titok. Furcsa déli éjjel élt benne, az apját nem ismerte, idegen névvel, amelyet ő maga is rosszul ejtett ki, sok homályos indulattal önmagában — talán a korábbi évek sok mellőzöttsége és fájsága is közrejátszott . . . Sánta kis testét úgy lopta az évek fölött, furosa és különc gesztusokban elégtelt ki. Szerette volna, ha meglátják mindenütt, groteszk ötletei sokszor megrémítették Ilkent. Tavasszal az elmúlást, a nembánomságot hangoztatta, — hát nem mindegy, testvér, nem mindegy? Nem hitt senkinek, és komisz tudott lenni mindenkihez. Csak erre a nagy testre itt, erre ruházta minden szeretetét.

Aztán titkos útjai voltak sokszor. Látta is őt Ilken néha furcsa emberek társaságában. Volt az egészben valami földalatti, valami visszataszító, Ilken nem tudott elidegenedni tőle mégsem.

Reggel még újságot vettek, aztán egy padon ültek sokáig ketten. A kenyeresek kosarakat cipeltek, sok gyerek játszott körülöttük. Meleg májusi hullámok ütdödtek egymásba. A szél szárnyán aztán gyenge porfelhők indultak meg.

Gyerünk! És mentek az ünnepi céltalanság elé. Az újságban valami parádéről írtak — az Anhalter Bahnhof körül már vasgyűrűt vont a kordon. És a báméskodókkal együtt ők is mind beljebb kerültek az áradatba. Már ott a feljáró körül, éppen ők jutottak utolsónak az épületbe — utánuk a gyűrű összezárult. Pétert majd visszalökték, de már akkor fenn volt a feljárónál. Odabenn a hatalmas csarnokban aztán egymásra néztek. Éppen ők kerültek ide?

Vagy talán így akarta ezt Péter?

Emberek keveredtek a vonatok előtt. És azt a nevet hallották megint. Valami nagyherceg és kísérete. Tábornokok — talán az is köztük lesz, éppen az, aki pár nap előtt lövetett a pétervári utcákon? Küldetés, diplomácia, politika — és nevek voltak a levegőben. Christian Ilken egészen beleszédült a zajba.

Most rendőrök tolták hátrább a tömeget. Dohogva jött egy új vonat megint, idegen feliratú kocsiból sokan szálltak ki, pisszegés hallatszott a lármán túl, valaki beszélt. És a kocsi rézrúdja mellett egy megtermett alak állt, most találgatták, melyik a nagyherceg. De nem tudta senki. Sok aransujtásos, érdemrendes kabát — és közelebb jöttek mind — egy mozdulatlan sima arc tűnt fel — talán ez az? Valaki mellettük félhangosan mondta — Oroszország . . .

Utat nyitottak. Ott elől kettéváltak, a tömeg kettévált — éppen erre nyitották a korridort. A méteres átjárón pedig katonák mentek elől, néhány kucsmás katona, ezek a különlegesség és egzotikum ízét hozták. A bámuló csoport utat nyitott — ő, otthon nem jönnének ilyen közel

ezek... talán ezt gondolták. De itt nem kell félni. És önelégült nevetéssel nézték a zajongókat.

Ó, itt nem kell félni.

Egy oldallépcsőn meredek rézrúd nyúlt fel, ahogy a tömeg odább sodródott, Pétert mellette érezte, mögötte közvetlenül.

Most ott volt, egészen közel a sok rendjeles kabát — egészen közel az a sima arc is, köszönt feléjük. Elkapta egy nézését, és ebben a percben egy kar nyúlt ki Christian Ilken mellett — megismerte, Péter keze volt —, és tompa, furcsa, fülsértő durranás vágódott a zajba, egyszer, kétszer, háromszor...

Félig süketen fordult arra, sok-sok kéz volt a levegőben, és akkor látta Pétert, már kissé messzebb állt tőle, valami elkeseredett vonással a száján, őt vitték a lépcső felé. Por kavargott a tülekedés körül, és Christian Ilken egyszerre úgy látta, hogy egyedül maradt sok idegen arc között, akik bambán nézték egymást.

A kis körön belül pedig egy sápadt arcot látott, egészen fehéren, színtelenül halványan, azt lámogatták. Egy furcsa tábornoki kabát megvérézve, kiabálás, értelmetlen lárma, most durva erős kezek belevágtak a tömegbe, és szorították hátra őket, kiméretlen erővel —

Valahol egy mozdony sípolt élesen, mintha semmi sem történt volna.



Ólmosan vitte testét az utcákon. Messze a városban benn, félig kábultan Péterre próbált gondolni. Istenem, miért tette? Furcsa volt most így, egyedül. Aztán félni kezdett. Hazamenni, haza, valami rettenetes történt. Futni kell. Kérdőjelek görbültek aztán eléje gúnyosan, hát mi történt? Dadogott magában — ő, olyan nagyon fáradt volt. A villamoskocsi kibukott a házak közül, fellépett rá, és nézte aztán kétoldalt a házsort. Aztán egy arcban merült el — valahol a kocsiiban Oroszországról beszéltek... ő, talán még ezek nem is tudják. De már... igen, ott halott...

Az előbb még nevető kucsmásokra gondolt most, akik bizonyára céltalanul és ijedten téfniferegnek. A plezúros arcot látta maga előtt, — olyan fehér volt... És ő még sosem látott haldoklót. Aztán hallotta közvetlen közelből. Meggyilkolták. Nem, nem a nagyherceget, egy tábornokot a kíséretéből. És elszörnyülködő kiáltás a kocsiin végig — anarchisták. És a félhangosan kimondott szó, gyilkosság, ordítva vágódott a semmibe, nagyra nőtt egyszerre, és hangos volt, nagyon hangos...

Most belezavarodott az új lehetőségekbe. Most futni kellene — hazafelé tartott, hazafelé vitte ólmos testét. És otthon a szobájukban meredt arccal ült az asztalhoz — egy kiterített könyvet nézett, ebből olvastak tegnap. A falinaptárra tévedt aztán a szeme. Május 26. volt. Piros betűs ünnep, május huszonehat...

Nem is tudta, meddig ült így. Keserű volt a szájíze. Talán már délután volt, amikor nekiindult, majd elmegy, levegőre, már nem bírta tovább. Az ajtóhoz ért a keze, a kilincs engedett, — az volt az érzése már régen, valakinek kell ott lenni a kilincs mögött. Mégis ijedten meredt a nézése előre, hogy valaki most eléje került. És hallotta még, a nevet mondták, ki tudja, mióta itt álltak már az ajtó mögött...

Két erős kar között kocsiiban ült, hátradőlt az ülésen, a fedett helyiségben nagyon fojtó volt a levegő. Most már nem félt, csak úgy érezte,

hogy valami sírás fojtogatja belülről. Egy hosszú kapubejárat elé kerültek, ott kézről kézre adták, arany paszomántos rendőrök beszéltek hozzá, és minden kérdés után úgy érezte Ilken, hogy egyre jobban távolodik a világtól... A naptár tűnt fel neki itt is, gúnyosan, vérpirosan görbült feléje a nap — május 26.

Akkor folyosók labirintjában meglátta a rácsot. Az elválasztót. És megint megnyílt egy ajtó, előtte írták rá olvashatóan, tisztán: Christian Ilken.

Ez a nyugtalanság éjszakája volt. És olyan lassan múlt... Ruhástól dőlt a fekhelyre — aludni, aludni akart. De lámpa égett a rostély mögött, kis rekeszben, ez marta, bántotta a szemét.

Reggel felé csizmás lány dörömbölt az ajtón: mosdani. És így ment tovább a nap, az egyhangúság lélekölő cammogása. Ebből az örjítő egyedüllétből megváltás volt, ha hurcolták aztán, szobákba megint és elmondattak vele sokat, mindenről. Valamennyi paragrafus gúnyosan görbült feléje kemény kezekből — és hallotta megint a rettenetes szót: gyilkosság. Ő, most jó volna hazamenni, hazamenni és elfelejteni mindent, ami történt, valami nagy-nagy szivaccsal eltörölni a tegnapi emléket...

És szívszorongva ez a nagy test sokszor sírt éjjel — úgy gondolta, senki nem látja.

Pedig mindenki tudta — öles betűkkel írták meg —, a cinkostárs sír a cellájában.

-----

Az évek múlásában aztán emlékké szelídültek ezek a rossz órák is. A Moabit még sok keserűséget hozott, a négy fal rettenetessége, fel-feltörő fájás és alkudozás önmagával, hátha rosszat tett mégis?... Akkor kiengedték, nem volt rá, nem találtak rá paragrafust. És megint csendes ember volt Christian Ilken. A keserűség órái elmúltak, az élet odábbállott, és Ilken sokszor érezte, hogy mögötte az évek lassan toronymagasságban sokasodnak...

Péterhez bejárt eleinte. Hát akkor az szürke ruhában, apatikusan jött ki az ajtóból — egy hosszú rács közöttük, azon át beszéltek, közböbs dolgokról. A könyveket elvitték, még akkor, a ruhákat, igen, azokat add el. Pénzt meg küldjél néha. Olyan más lett Péter, olyan halk szavú. És más még nem jött senki hozzád? A lány, az itt volt, a lánnyal már ő is találkozott a kapuban lenn. Mindég könnyes szemmel jött ki, talán szerette is Pétert. Erős, nagy lány volt, és Christian csodálkozott mindég, hogy ezek így egymásra találtak. Most persze más lett minden — már elmondta neki, nem hiszi, hogy sokáig kibírná Péter. Nézte az arcát?

Azontúl együtt jöttek. Egy csütörtökön meg vendég volt a lány a Sterngasséban. Csak körülnézni jött — hát maga így van? Majd eljön máskor is. És novemberben valóság lett, amit ketten akartak. Egy este Ilken közelebb ment a lányhoz, akkor egymásra néztek, egymás száját keresték, egymásra találtak, csókcsaták megvívásában.

Mint a bűnösök: nem jártak többé Péterhez, elhanyagolták lassan. Rossz árnyék volt a múltból, vádolt mindég — de az élet a jogát követelte, és a holtakat hamar elfelejtik. Azt pedig a szürkeség páncéljai kö-

zött a halottaknál is jobban eltemették. Christian Ilken új stációhoz jutott megint...

Az nem volt szép, amit Péterrel tettek, és ezt tudták jól, mind a ketten. Ezen épült fel életük, és ott élt köztük sokáig a titok. Az évek árnyai mosták csak el az emléket. A kis Grete már ott született a Hornsteignél, ahová Ilken műhelyével elkerült. Ócska, sokablakos házban már az utcára nyílt a műhely, innen tért be, többször naponként a hátsó szobákba. Játszott a kislánnyal, groteszk képe volt a házi megalázkodásnak. Vasárnap néha kirándultak, a pajtásai, a mesterek között nagy szava lett — még egypáran emlékeztek ugyan valami tegnapi históriára, de ez a felkapottság inkább nimbusz volt. Az évek megszépült és feldicsért emlékei, talán a hősiesség határán...

Még emlegette a múltat, aztán inas került a házhoz, segédek, ezekkel hadilábra került, és mindenki hamar felejt... nagyon hamar.

Ez volt a polgár útja: apró hídon jöttek mind, savanyú vergődésből, a szerencse rendre elkerülte őket nagy vargabetűvel — aztán egyszerre hozzászegődött egyikükhöz, a sok reális apró vágy megvalósult, és egyszerre megvolt a jólét. A telhetetlenség új és új munka után, és a megduzzadt folyó csodára nőtt egyre.

Most már könyvbe írt számokat, valamelyik novemberben új lakásba mentek — ő, ha ezt a lüneburgiak látták volna! Christian Ilken meg egyre mélyebb hangon beszélt, öntudat dagasztotta, az öntudatát mindenkinek, alatta állónak respektálni kellett. Az asszony, az első csókcsaták után — akkor még szépen, kívánatosan, most már kövéredőn elhízott, egy kicsit talán a mártíromság érzésével magában... a jólétben aztán minden elfelejtve... és jöttek új, még sosem látott pénzek, furcsák, vörösek, kékeresek, ezeket dugdosta, ezekkel kérkedett — ez mind Greteé lesz. Az inasoknak, akik szipogva jártak az új bútorok között, bőven kijárt a pofon.

És az önzés és önimádás aprószigetén egyre épültek és tornyosultak újabb lehetőségei a gazdagodásnak.

Már az öreg Laurent emlegette: ezek furcsa bástyák, de megmászhatók. Ha ő még úgy bírná. Foghíjas zsupori akarnok volt, a sokáig élő beteges kinézésűek fajtájából. Talán már azt hitték sokan, hogy meghalt rég, akkor megjelent megint. Volt nála sok új cím mindég, összeköltött minden végletet, elment mindenhová. Úgy beszéltek, aranybánya volt minden műhelye, de eladta őket, és a pénz is eltűnt aztán. A címeit odaadta mindég Christiannak, és másnap a lüneburgi feketébe öltözöten talpalt újabb és újabb vidékek felé. Rámordultak, itt egy boltban, ott egy kávéházban, vendéglőben — nem kell. De ő tudta biztosan, hogy ahová ő megy, ott muszáj a dolognak sikerülni. Ott elégedetlenség van az eddigi szállítóval, éppen ez volt az öreg Laurent titka. Most már rányomatta az írásaira a bővös szót: gyár. És könyveiben teltek a lapok egyre. Új nevek kerültek eléje, megszokta a harcot is, úgy tapadt mindenkire, akár a mocsári csúszómászó. A vevő ellenség, akivel verekedni kell, — és ki kell elégíteni mégis. Sokszor legszívesebben az asztalra csapott volna — és édeskés volt a hangja mégis. Érintkezett mindenféle emberekkel, elsajátította a szokásokat, sarkára állt, kalapját félrecapta, orrhangon beszélt, kezet csókolt, siránkozott. És mindég hajtogatta, én, Christian Ilken. Talán komikus is volt még ez most kezdetben, de nem bánta. Meg fogják tanulni a nevemet. Az asszony is teljes nevén szólí-



totta mindég, és olyan furcsa volt, százszor napjában — Christian Ilken...

És megtanulták a nevét. Tíz év múlva, ezerkilencszáztizenhatban, meg ezerkilencszáztizennyolcban az ő nevéhez is hozzátapadt a kenyér fogalma. Mert ezekben az években sokat beszéltek a kenyérről: sorfalakban emberoszlopok úgy hódították el mindennap, álldogálással. És sisakos rendőr állott minden boltajtóban, mert akik előrementek lépésről lépésre, furcsákat mondtak már sokszor...

Fegyver az nagyon sok volt ezekben az években. Könny is sok volt, vér is sok volt. Csak kenyér — az volt nagyon kevés.

A lüneburgi pék fiának a keze is ott volt a város fölött. És az erős nagy kezek közé tartozott már, amelyek színaranyból vannak, és felnöttek az égig. Alattuk pedig a város élte bódult életét, elrongyoltan és reménytelenül...

## II.

A szemaforok lámpást ringattak karjukon: zöldszínű intést, égőpiros tilalmat. Olyanok voltak, mint a tegnapi lázadás az utakon. Olyanok, mint a bűn.

És elindult újra a vonat.

Reggelre majd eléri a határt Arkadij. Talán még eléri. Az életét lopja most a határon túlra.

Valaki csizmás léptekkel jár a folyosón künn. Igen, valaki jár odakünn. Aludni kell most, nem kell gondolni semmire. Feküdni hunyt szemmel sokáig. Vagy belekábulni egy asszonyillat puhaságába... ezen az éjszakán rokkann meg a nyár ügyis. Már idedobálta jeleit az őszi megalázás. Végtelen vaspánt odakünn és idebenn, már fojtogat a lázadás az utakon, és sok-sok vér folyt tegnap is. Holnap még rettenetesebb lesz, szuronycsillogás a kísérteties estékben, elfojtott kiáltás... furcsa rémképek légiója. Aludni kell.

Legyűrte maga alá a köpenyegét. Az is szürke volt. A ruhája, arca — a szürkeség demonstrált itt. És égő lámpás a feje fölött. Ó, csak egyedül maradhatna végig. Még nem volt társa eddig az utazásban: a nézések átható keresztüzében csak kevesen mentek útra most. A kocsiban vagy az egész vonatban talán egyedül volt. Csak azok odakünn a folyosókon... és rágondolt. De nem gyűlölettel. Fiatal katona volt, sisakos — látta a felszállásnál. Puha kék szemei voltak. Csak a keze, a keze... az nagy volt, rettentő nagy. És erre a két kézre támaszkodnak ők...

Idehajlott az út egy város elé megint. Ez az utolsó hely talán, ahol megáll a futás. Pár perc csak, valószínű. De nem, itt vesztegelés nyugtalanított. Sok-sok szurony csillant meg az éjszakában — ő, a nyár, megrokkant végleg.

De már mentek is.

Most valaki bejött a kocsiba. Aki most, ebben a percben beszállt, ha meg is gondolja, már nem mehetne vissza. Már odakötötte sorsát a futáshoz. És ez, ez nem közéjük való. Igénytelen asszony, kicsit kopott — bejött a fülkébe már. Feje fölött egy percre benézett a sisakos óriás. Talán az ablaktáblák reménytelenségét kémlelte ő is. Aztán csönd lett. Az ajtó bezárult, és ketten maradtak.

Most néhány újság nyílt szét, sok-sok betű — és az asszony olvas

bennük. Keres valamit. A nevét talán? Ó, az utak szűkülnek egyre, sietni kell. És most még nyitva a határ. És azon át kell jutni reggel. Gyávaság... igen. De ő ott volt, látta a szemüket, a nézésüket... gyávaság? Most már ő sem tudta, micsoda.

Sokáig így, ebben a kínzó, butító csöndben. Az asszony már nem olvasott régen. Majd eloltja a lámpát, jó? Egy ijedt mozdulat, mindenuél kifejezőbb — nem. Ne tegye. Aludni így is lehet.

Csönd. Az asszony most őt nézi áthatóan. Ülni kell, meredt arccal, alvást tettetni. És néha, mint aki felriad, felülni és körülnézni nyitott szemmel. Fárasztó, végtelen játék. De az idő múlik közben. A tizenkét órából már elmúlt hét. Öt óra maradt... öt óra még. Aztán? Most a szemükre gondolt, a nézésükre, amellyel a határon velköztetnek... és ökölbe szorult a keze.

Csak reflexmozgás — de vigyázni kell. Megint találkozott a szemük. Hát milyen is? Szép? Ránc van a szája körül — ó, ezt ismeri. Hol is... és megszegyenülten: persze, az anyja száján csókolta sokszor.

Akkor minden átmenet nélkül azt kérdezte az asszony tőle: — fél?

Furcsa volt. Még nem is szóltak egymáshoz, és már olvas benne. Fél? Meghajolt lassan, de nem szólt még. Gyűlölet volt a szemében. Az ajtóra meredt a nézése... hatalmas árnyék imbolygott a folyosón. Kínozta valami. A saját tehetetlensége talán. Igen, igen, fél! Örül, hogy futhat, hogy lophatja életét, a vér elől. És az odaát, biztosan a szövetségese. Biztosan az. Most — hazudjon? Mondani akart valamit... asszonyom, nem is tudom, mire gondolt Ön... De találkozott a szemével, és halkan ennyit mondott csak: igen.

A sisákos rágyújtott odakünn. A behúzott függönyön a gyufa fénye felkelt a mennyezetig. Egy percig. Csak. Aztán csönd lett.

Az állomások buta egymásutánjában idegen nyelvű kiáltások... most fel kellene eszmélni a kábultságból... valami örömet kellene idézni, ó, hát hogy is volt az? Őt, éppen őt engedték át. Valami véletlen, elnézés, fatális áldott... A fáradtság ült fölötte. Pedig örülni kellene most, napsütés érte, és emberek között ült — ő, milyen sokan is utaznak itt. Milyen más emberek. Hangosan, szívből nevetnek. Ide már messze a határ...

Vasutasok, furcsa zöld ruhában, katonák sapkásan, egészen nevetséges formával. És mégis olyan magától értetődően, egy másik világ persze. És eszébe hozták ezek gyermekkori elcsodálkozását, amikor először járt külföldön. És nem tudta elhinni, hogy azok is katonák ott... Azóta már sok mindenhez szokott a szeme, de ezek másmilyenek voltak, ilyeneket nem látott még. Hol is — a követségen persze, ott volt egy barátja. De az sosem hordott katonaruhát.

Most közelebb jutottak. Városok. Egy-két név már ismerősen csengett — talán az iskolából még. Nagy hegyek futottak a vonat elé, és azokon át szédítő utakra feküdt a sínpár. Hó csillant a napsütötte csúcsokon, és olyan volt a kép, mint egy ébredés valami fertőből, valami gennyes, csúnya tegnapi sebből...

Itt úgy lapult az állomás, felhők között emberi formájú sziklaecsúcsba érkezetten, mint leragadt, tegnapi indulat, valami magasba törésnek rokkánása. Két hosszú házsor között az állomás, városfelirattal, hadonászó vasutassal. Aztán vesztegelés, most kiszállt, körüljárt... evett valamit, aztán sós szájjal várt új állomásra megint...

Arkadij Sztorozsenko már három napja volt túl a svéd határon. De nem tudta még, hogy voltaképpen merre megy. És nem tudta aztán sem, sokáig. Minden megnyílt útja olyan céltalan volt, nagyon céltalan.

---

Az apja jutott eszébe. Az apjáról sokat beszéltek neki. Ő volt a mártíromság emléke sokaknak, még látta őt eltorzult arccal, felravatalozot-tan, és nagyon sírt akkor. Külföldről hozták haza. És három golyót tar-togattak otthon, aranykehelyben — évfordulóra meg imádkozni mentek. A halk léptű szolgák ilyenkor meredt arccal részvétlenül jártak körül, és ő sokszor kérdezte anyját: ezek már nem sírnak? Ezeknek nem volt szabad sírni, és nem volt szabad nevetni — pedig az öreg Tárász, az szerette apját, annak sem szabad? Még sok minden csodálatos tűnt fel aztán, ezekben az években. Azt látta, hogy megsüveglük mindenütt, ka-tonák, parasztok — ez olyan magától értetődő lett, hozzásimult élelé-hez. Őt nem verték soha, és kedveskedve szóltak hozzá, az anyja szerette nagyon. Már az iskolában is — neki szabad hazajárni, hetenként több-ször is, és ha a bőröv nem csillogott néha eléggé, vagy az epolett lecsú-szott a válláról, sohasem lett belőle kázus. Az ingje, igaz, hófehér volt mindég, és aransujtás szegélyezte a nyakat körül. És ő már tudta, tí-zennégy éves korában, hogy a gárdához kerül.

Azok voltak a legszebb évek: korcsolyával a hónuk alatt kijártak a jégre, sok nevető pajtással, komiszkodva. Ilyenkor jó volt tilalmat szegni csak azért! éppen azért!... az öreg Tárász meg érte jött, és sokszor nézte fejcsóválva a veszélyek és kalandok egy befejező akkordját... ezt talán könnyű volt lekenyerezni hízelgéssel...

A gárda fegyelme, az kissé megtörte a féktelenséget: akkor már le-gényszámba vették. Szigorú feladatokon vitte át az út a sapkarózsáig. Az aranyos diadém szerelmese voltaképpen édesanyja volt, az járt mindenfelé, érte és miatta. Az előszobák pedig megnyíltak mindenütt... most már tudta, mi van e mögött, és elborult napokon az apja járt eszébe mindég. Sajnálta nagyon, hogy már nem láthatta őt lóháton. A fiát. A gárda hadnagyát.

Még később, a szolgálat félóráiban sokszor érzett brutális félórákat... kemény büntetés hullott nemezszer valamelyik legényére, és ha közbe-lépett, csodálkozó arccal nézték. Te, éppen te? Egy öreg tábornok mondta egyszer neki: sajnálsz? Az apádat sajnáld. Mindég az apját emlegették, a keménykezű Sztorozsenkót, akit valahol külföldön terített le a fana-tizmus. És csak ennyit tudott róla. A szíve — az idegen volt neki, nem ismerte, és gyerekségéből csak egy emlék rázta fel, első és utolsó emléke apjáról, hogy látta őt megvérzett arccal a ravatalon. És neki ezért gyű-lölni kell a sárba ragadt kunyhók sárga hajú senkijeit.

Elmosott furcsa ködképek voltak ezek a tegnapi életből, nem is tudta, miért jutottak éppen eszébe. Egy stockholmi kis szállás ablaká-ból nézett az utcára, lent katonák meneteltek, és egy fiatal katona fel-nevetett rá...

Az ócska házak kapui komoran ültek térre fordult zárkózottságukkal, a tenger felől esti szél járt be, aztán harangszó kongott a fülében el-nyújtottan. Talán az első félórája volt a felismerésnek, ez is a világból kivetettség és elhagyatottság érzését hozta csak... Nemsokára aztán

kigyulladtak a lámpák az utcákon, és egy kocsí indult meg, éppen az ablaka alól, ezt követte a szemével sokáig, amíg befordult valahol. És irigyelte a sietőket — csak ő nem tudta, merre menjen...

— — — — —

És új útjai nyíltak a bujdosásnak. Új évek új várost hoztak, most már sok ezrével éltek künn a száműzöttek.

A Kurfürstendamm újságárusai között sok barátja él. Csillagos érdemjelekkel cicomázott kabátban jártak mind. És kínálgatták a szenzációt az utcasarkon. Esténként eljárt közójük Arkadij az Ost kaszárnyáiba, és parádézott ő is velük áhítattal. Érihetetlen optimizmussal. De voltak ott gúnyos arcok is, egészen aláhullott, mindenféle nép. A lázadás élt ezek között, és sokszor gondolt arra, hogy itt még nagyobb a szélsőség, mint amazoknál, akik elől elfutott... És jó volt mégis elülni köztük, célja volt legalább. Ha mindjárt az elérhetetlen álmok fertőjében, a reménytelenség határán.

Idegen világot hagyott maga mögött, valahányszor hazaindult, úgy érezte...

Közójük akart állani ő is, és sokszor volt úgy, hogy ott marad egészen. De volt még pénze, és sokkal jobb volt a ruhája, semhogy szüksége lett volna erre. A kávéházak és tükrös éttermek még elbirták alakját, még nem akart aláhullani. Úgyis eljön az óra majd... Egy reggel leszakadt egy gomb a kabátjáról — és nem varrta fel többé. Így lassan majd...

Még szállodákban lakott, de tervszerűtlenül és ötletszerűen. Sokszor nem aludt éjszaka, máskor meg napokig nem mozdult ki valami szobából, ahová a véletlen űzte. Színházba járt. És egy kávéházba, valahol a Tiergartenen túl, ezt megszokta, idejárt, és nem átalotta sokszor a város másik végéből is erre tartani. Itt ismerte a pincéreket, nevükön szólt hozzájuk. Ha a tükrös ablakban, a jobb oldali részen kapott helyet és később jött, a tülekedés is hamar megindult körülötte: ott volt az utca frontja. Szomszédok kerültek szembe vele, rövid, pattogó bocsánatkérések, az újságot elszedték előle, és hangos beszédeknek lett akaratlan osztályosa. Nagyon sok asszony járt ide, és csudálkozott egy álló hétig egy ötven év körüli teremtesen, aki pontosan jött mindig, fiatalosan öltözködött, mindenféle emberekkel találkozott. Nagy táskát hordott magánál mindég, és egy reggel, úgy látta aztán, nagyon sok pénzt olvasott ki belőle valaki elé. Aztán nem látta soha többé...

Este, ha kigyúltak a lámpák, az utcára ment. Bántotta mindég a céltalanság. Keresett valamit. Épületek voltak előtte — és kutatott valami után, egy pontot keresett ebben a kötengerben, ahol most dolga lehetne... egészen nekibuzdult, belemelegedett. Kitalált valamit. A rendőrök, idegenek fontoskodva igazították útba, és egyszer egy munkás fiatalos odaadással majd a lábát törte. Kocsiról ugrott le, és jóakarattal, hogy üdegent igazíthat útba, sokszor ismételte: bitte, hier der richtige Weg...

Aztán gyalogolt nagy távolságokat. Házak, sok ház, egész háztenger. Éjszaka elfáradt, és betért valami kocsmába egészen künn. Itt úrnak nézték, itt még úr volt — leültették a legtisztább asztalhoz, a gazda jött tisztelegni hozzá, attól megkérdezte, tud-e szállót itt a közelben. Ó, hogyne, erre, csak erre kell mennie. Már érti — köszönte, és ment is tovább. De nem tudott ráakadni abban az irányban, kereste reggelig, el-

keseredve. Bántotta, és majdnem sírt mérgében. És reggel holtfáradtan dőlt le a régi szállásán, másik felében a városnak, és úgy érezte magát, mint egy hajótörött, akit még legkisebb reményei is megcsalnak...

---

Kifutott a világba, a rögről, amelyhez egész tegnap kötötte, és önkínzó kétségeivel vergődött most. Mindég érezte, újra érezte a bizonytalanságot, és nem tudott helytállni érvei mértjének, nem tudta megindokolni önmagának, voltaképpen miért jött el. Szerette volna legalább önmagával elhíttetni: a törvényt formált *muszáj* üzött el, a vér elől jöttem. És felpattanva elmondani valami állítólagos kérdezőnek — amit így mégsem mondhatott el, ilyen formában, hogy odaát éjjel sok durva kéz nyúlt volna most feléje... A bizonytalanság és örökös kétes holnapok fátyolos háttérét emlegette — de hiszen ez itt is megvolt! A bizonytalanság százszoros, testvére annak, itt is megvolt. És nem fél-e jobban most a holnaptól, a fizikai szenvedéstől vagy ugyanúgy legalább? Elborult esteken most már maga is százszor gondolt arra az útra, és kívánczozott oda, ahová otthon a durva kezek talán elküldték volna.

És vitték furcsa csatái a városban, mindenfelé. Akkor már november volt, és utolsó pénzeit váltogatta...

A Cornielstrasse valami kis éttermében egy leány mellé került egyszer. És másnap is: egymás mellett ültek. Véletlen volt. Később a véletlen szokássá formálódott — úgy látszott. Már keresték egymást, öntudatlanul is. Pedig még egyszer szóltak csak egymáshoz, de már a jóakarátú pajtás hangján, aki mellettünk ül és ismeri már apró minden szokásunkat — azon túl azonban éppen semmit sem tudtak egymásról. De már össze-nevettek sokszor, és ez a nevetés tartotta együtt őket. Aztán egy mondatnál közelebb jutottak egymáshoz mindennap. Most már talán új perspektívák nyíltak, idegen utak lassan összehajoltak — most már szemébe nézett a lánynak. Talán még egészen közel kerül hozzá. Milyen is a szeme? Érdekelte. Szép volt. Nagyon kívánatos, és felgyúlt benne lassan az erotika. Szép volt, puha és jó szagú, és majd levetkőzik neki, a szájára teszi a száját... ott élt a vágy mögötte, és fűtötte minden lépését. Véletlen ajándék volt — jó nagyon, ha megjött, örülhetett, ha pedig elment, utánanézett sokáig.

Arkadij korábban jött mindennap. És meghúzódott a kályha mellett — várta a leányt. A kivert kutya száritkozása máglyatűz mellett. Ezt így hívta, ezt a várást, keserű gúnnyal. És hallotta most már a hangját mindennap, sokáig beszélt és halkán. Aztán apró udvariasságok — a tegnapi élete halovány epigonja lett lassan. Itt, a hullás stációja előtt jólesett neki, hogy emberszámba veszik, és nem árult el semmit a keserűségből.

És késő novemberben, egy este, vacsora után ő is felkelt a leánnyal együtt. Majd elkíséri, jó? Szabadkozás — köszönöm. Igazán köszönöm. Már mentek is. Lomhán és nehezen jött rá az elhatározás, de most, az elmúlt napok kétségeivel mögötte, meg merte tenni mégis. Elléptek az asztalorok között, most egy magas forgóajtón kellett átmenniök, aztán az utcán a lány mellé húzódott közel, hideg szél fűjt, és sietett mindenki az ázott tükörfényes kövezeten. A lány most kicsit szembefordult vele — egy kicsit belepirult a kezdeményezésbe, a meghívásba.

Vagy akárhová? Jó. Bántotta egy kicsit ez a felkínálkozás, meg örült is neki. Ennek a két ellentétes érzésnek határán kételkedő táncot járt

benne a vágy. Valamit megzavart ez a pár szó benne — ő úgy gondolta, hogy nagyon halkán szól majd, beszél valami elfojtott érzésről, valami vágyról, ami arra készteti, hogy elmondja a szükségét annak, hogy kell, együtt kell maradniok ma este — most itt érhetően és kerülgetés nélkül rátört ez a meghívás, és feleslegessé tesz minden további szót. — Jó akármerre.

Csak menni valami cél felé. Mert minden célon túl itt csak egy cél lehet, és ez a lány volt itt mellette.

Az Untergrundbahn kocsija. A fény túltengő vakítása alig tűr árnyéket. Az üvegfalon túl kétoldalt elnyúlt fekete vonal fut a koci mellett. És ott, ahol kívülről és élesen betör a világosság, ott kiszálltak aztán. Ami közben volt: a szavak játéka, nem egészen az, amit Arkadij felépített, be nem fejezett mondatok és mindég egy idegen gondolatkör most még szokatlan határa. Valami kis csalódás — a lány más volt, mint akivé önmaga előtt védte, akivé önmagában koronázta, el kellett hallgatnia sokszor, mert félt, hogy erőseket mond majd — a szemébe nézett, a keze, a hirtelen mozdulatai — és a felületesség, amellyel ítelt... Mégis sok régi szó olyan harmonikus volt a lány száján, meglepő és sok szó lett más, mint amilyennek őket eddig ismerte. Meleg, puha asszonyhangok már rég nem simogatták Arkadijt...

Csak sáros lábbal tudtak átkelni a szigetről, feljárótól a színházkapuig. Két nagy ívlámpa koncentrált fénye volt a nap, egy félig kész ház mellett, sorban kissé beljebb piros betűs, transzparenszek nyúltak az ég felé. És kinyúlt a láрма itt, nőtt, terjedt egyre. A kapuhoz közel már orgia volt. Száz irányból dőltek egymás felé, kavarogtak, sűrűlődtak az embercsoportok, a köröndön, a messzire kinyúlt üvegtető alatt. Nagyon sok ember volt itt. És autók lármája vágódott az estébe, fékek pattogtak a kereken, a rohanás leállt egy percre, aztán elbődült újra a gép, nekiindult, és mások jöttek. Szirénák búgtak, és olyan volt ez, mint egy mély, állati szerelmes hívás, a mezőn künn tavasszal vagy erdőkben és hegyek között. És aki itt egyedül járt, mégis árvának érezhette magát...

A felkínálkozás apró taktikája, sietés tolongás — és olyan nehéz volt együtt maradni az együvé tartozóknak. A sietés elsodorta őket egymás mellől, és jó volt odabenn: az előcsarnok szordínóval fogta le a hangokat, és jó volt egymás mellett járni, egészen közel egymáshoz...

-----

A lépcsőházból hosszú folyosó vitt Dora szobája felé. Mint a zsbvá-sáros bódé: tele volt rakva valami kilakoltatott bútorával. Csendes interieur. Aztán kilátás a mély udvarra, az ott lapult meg árván, sok emelet között. Hideg volt nagyon, a szélrohamok az összezsúfolt házak közül idenyúltak, orgiává tornyosultak. Az eső riasztó kopogással csapódott az ablaktábláknak.

Elkeseredetten, éhesen valahol egy macska miákkolt. A falakon mindenütt fáradt gázlámpák imbolyogtak. Tompa zümmögéssel, az imát mormoló hodzsák monoton hangján valaki újságot olvasott hangosan, és olyan volt az egész ház, mint egy óriási, nagyra nőtt darázsfészek.

Úgy tizenegy óra tájban jöttek fel ketten: mint őszbe hullott két fáradt madár, csatagos szárnyú. Esővert szomorúság ült a ruhájukon — már egymásra találtak... A lány szabad szájjal, fiúsan hadonászva és csöndesen mellette Arkadij. Kopogó léptek mentek az ajtó felé, a kilincs

előtt egy percre összelanakodtak, Dóra előreszökött, a nyitott ajtóból hívogatóan hátrahajolt egy percre. A szél egy buta rohammal esőt csapott megint a folyosó ablaktábláira — már akkor benn álltak a szobában, tapogatózva. Itt jó meleg volt, és puha szőnyegbe süppedő lábbal kicsit tehetetlenül egy-kettőt előrelépett Arkadij: egy lámpa gyúlt ki, és szembe, úgy nézték egymást pár percig. Aztán helyet kínált a lány, puhán kedveskedve — ó, nagyon köszönöm. Egy kicsit lehajtott fejjel: itt nagyon jó magánál.

A tanya szűk volt, telerakva bútorokkal egymás hegyén-hátán. Már ott ült Arkadij a kályha mellett, valami édeskés sablonos kép nézett rá a falról, furcsa fejtartással, és rászégezte szemét, akárhonnán nézte is. És szembe vele egy tükör verte vissza sápadt arcát, markánsan, élethűen, mintha ketten jöttek volna a szobába az előbb, ketten, ugyanazok...

Az illatot, ami a lányból áradt, itt feltalálta újból: a szék támlája, a bútorok és minden ezzel voltak átítatva, és fojtogató körúton hol elillant, hol meg visszatért újra. És fáradt volt Arkadij, szédült a túlfűtöttségében, kavargó furcsa párákat látott feléje jönni. — Most elmosolyodott. A lány ruhákat dugdosott előle, néhány ruhadarabot dobált a bőröndbe... ő, hiszen innen úgy ment ki, mint aki egyedül tér vissza, és most a nők nagy rendszeretével gyorsan igyekezett elsimítani a hézagokat.

A lefojtott csöndben egymás mellett ültek ketten. Arkadij beszélt. álmairól, gyerekkoráról, régi éjszakákról és lovasokról — az ő otthonáról. Ott élt még mögöttük a színházi láрма, itt más volt mégis... Ott is beszélt, néhány frázist mondott, de nem tudta a hangját megtalálni. Most nem pisszegnek, ha belefog a szoba — a lány vele szemben félig mellette —, a bókók és rafinériák helyett, a százszor kitanult és végighallgatott frázisok helyett most ez az álmódó, furcsa hang itt — talán a lustaságba hajló és minden szomorú világ távoli üzenete —, de más, egészen más, mint akik eddig voltak. A kis reális célokért futó városi robotos, talán furcsa fogalmakkal is eddig minderről, kicsit szédült a messzeség határán. És két nagy szem nézett rá, jó meleg keze volt a fiúnak... Hiszen túl volt már régen ő is az első csókjain, és tudta jól, hogy ezután mi jön majd, őbenne is izzott a kívánság — de jó volt így nagyon...

— Odakünn a város éjszakai lármája csendes zúgássá egyszerűsödött innen a falak mögül, a szellemóra éjfélét a maga külön életét róttá az elhajlott világ fölött. És bekukkantott, aztán beszólt mindenhová. Toronyórák, zsebórák, cirádás, tegnapról ittfelajtott ócskaságok éjfél mutattak mind. A százféle oszlott élet fölött pedig az utak szőtték az egymásra találások összevisszaságát.

\*

Eljött aztán Arkadij, másnap is, harmadnap is. A bujdosás szomorú útján ez volt az első elégült állomása, és ő tudta, hogy az utolsó is egyben. Már csak ez tartotta vissza az elkeseredéstől. Holnap talán ő is ott lesz a végleg lerongyoltak között. Most még itt ül a lány mellett — de neki, éppen neki nem beszélhet erről. Néki a tegnapiját idézte. És csókos szájjal kivirított a szeretés fölöttük.

Az utcákon pedig olyan fárasztó éjjel, egyedül, álmatlanul. A rossz szagú lebugyókra gondolt, ahová be kell térnie mégis, mert hideg van na-

gyon. „Hideg acél az élet, azé, aki a kezében tartja. Jaj annak aztán, aki alulkerül.”

De semmit sem sejtett ebből a kétéletüségéből Dora. Ő csókkal fogadta mindég, és elmondta szépen aznapját. A gyárnak minden alakját ismerte már Arkadij. Ott volt Stolz, a kövér képű, szemüveges, aki kedveskedő volt és erőszakos, és ott voltak a többiek. Szemüvegesen, bajusszal vagy sima arccal — mindegyiknek ajándékozott már nézést, az egyiknek leveleit őrizte... ő, de ez a tegnap volt még mind. Az anyjának pénzt küldött haza Pomeraniába, azt tudta, hogy a lánya jó még... A legszébb lánynak mondták a gyárban, és büszke volt a címére.

A gyár — sok, sok apró sors kötődött hozzá, és itt is utak vittek sokfelé. Ennek a sablonjaiban múlt az élete lassan. Fogalom volt a szó, beleidegződött mindegyikükbe annak mindennapja, a gépzúgás alulról, kis panaszok, elkeseredések, néha napfény, ritkán nagyon. És mindezek fölött ott élt egy kolosszus, átható szemmel, vesékgig ható nézéssel: az igazgató. Robusztus nagy ember, úgy ötven körül, és azt beszélték róla, hogy nagyon alulról jött. Mindenre azt mondta: köszönöm. Más nem is hallottak még tőle. Gúnyosan vagy elismerőleg; százféle színezése volt ennek a szónak. De minden köszönömnek volt folytatása aztán. Vagy elment valaki, vagy másik szobában másnap új asztalhoz, új emberek közé került, és mélyebben emelte a kalapját előtte mindenki. És mindent ott szőttek a párnás ajtók mögött — ez előtt ő is dobogó szívvel ment el mindig...

Egyszer egy leányt látott kijönni az ajtóból, sápadtan suhant el a fonnott bútorok között, ez volt Dora első találkozása Grete Ilkennel. Beszélt aztán róla, kicsit az elragadtatás, kicsit az irigykedés hangján. Grete Ilken világa az elkényeztetett élet és minden vágy teljesülését jelentette itt. Grete Ilken, a mindenható igazgató lánya...

Még sokszor találkozott vele aztán. Egy fáradt délután a zöldszínű lámpa fényében szemben ült a hatalmassal, és diktandóra várt. Idegesen kapkodva írta a sorokat, és Arkadijra gondolt, aki olyan furcsa volt már napok óta. Spadnan jött, és bizonytalanul lépegetett — mi történt vele? —, sorokat rángatott a papíron végig, egyszerre csönd lett, és nem hallotta sokáig szavát a hatalmasnak. Most jó volt pihenni egy kicsit, az ablaktáblát nézni — egy nagy szőnyeg volt keresztbehúzva rajta, úgy félmagasságban. És a füstben egy kis szomorú kerten túl nagy kémények kontúrjai ágaskodtak... De miért hallgat olyan sokáig? Felnézett rá, és ekkor látta, hogy két szem nézi őt, áthatóan. Lehajtotta a fejét, a szeme a papírra meredt, aztán eszébe jutottak a suttogott történetek, a félhangos szavak, amelyeket hallott itt is, ott is. És amit beszéltek, az mind valószínűvé lett, hogy belenézett egy percre a szempárba és érezte magán ezt az átható, vetkőztető nézést...

Szédült fejjel, maga sem tudta, hogyan került ki az ajtón. Még hallotta mögötte, még mardosta néhány szó — és aztán az ajtón túl szembe jött vele Grete Ilken. Kitért neki, és köszönt: még elkapott egy gúnyos nézést a szemekből. Most már gyűlölte a lányt, meg ezt a világot ott maga mögött, és sírni szeretett volna. Ó, hisz ezeknek minden, minden megvásárolható...

Arkadijnak elmondta este. Arkadij furcsa volt, még furcsább, mint eddig.

Ez idegen, különös este volt: már odakünn látta, hogy árnyak suhan-



nak el a lámpák alatt, és az idegen arcok mind megriasztották. Valahol a városban, gyerekkorában, hogy először kerül kaszárnyába, ott volt így. Holnap, ó, holnap mi lesz? Már nem volt pénze, már nem evett napok óta — most itt, még ez a szempár, holnap már ezt is elveszti. Mert nem volt anyija sem, hogy az átlagéletben eltengődjön. És amit a lány mondott — persze, elveszik őt is nemsokára.

Az utolsó állomásra gondolt már csak. És akkor, mint valami bujkáló rossz érzés, egy ember jutott eszébe. Valaki, akinél sok pénzt látott. És másokat megint. Száz arc futott el előle. A rossz gondolat pedig visszatért, visszajárt, pénzt kellene szerezni, sokat, sokat, annyit, hogy az életet megtartsa, hogy ezt a szempárt itt megtartsa magának, alázkodás nélkül...

... a világok odakünn eszméket hangoztattak, heroizmust dicsőítettek, parádék, külsőség, hatalmi érzés — de ezek törpe kérdések csak! Arkadij Sztorozsenko nem akart elmenni ebből az életből, és pénzt kellett szereznie majd. És minden mélységével ott állt előtte a feneketlen örvény, felkavart benne mindent. Benne is ott éltek, és ott élnek mindegyikünkben meglapulva. És a csodák, az érthetlenségek félőrájában előkerülnek aztán, elámitó és torz kiutak — félőrült beszámíthatatlanság...

Kissé tétován indult, hiába marasztalta a lány. A lépcsőházban egy hosszú csók — talán az utolsó. És ólmos léptekkel vágott neki az utcáknak...

— — — — —

Aztán szétfoslott az utolsó remény is. Már nem járt sehová sem, ott ült a tömegszállítás piszkos falai között. Mindennek vége volt.

Odaállt ő is a többi közé.

### III.

A hajnalnak átnyúló emlékei még nagyon tegnapi emlékeztettek, fáradt gázlámpák haldokoltak, vagy riasztó villanyfény nyugtalanított. A tegnapi hazajárók imbolyogva, fázósan igyekeztek ágyuk felé — keleten valahol nagyon furcsa színű égbolt ült a házak fölött. És rendőrástított az utcasarkon, elkésett autók szirénája bűgött a hajnalban... ő pedig ott ment, a többi között. Megkerültek sok utcát, néhol egy templom sziluettje emelkedett — alig a házak ormán túl, és felvérzett az égre. A céljuk felé mentek sokan, nehéz léptekkel.

És ott: sok lépcsőn át, valahol a pince mélyén tülekedő csoport a rácsos ablak előtt. Majdnem lemarták egymást, mind ott tolongott, éhes arccal. Néhol még asszony is, lány is a csoportban. És kezek nyúltak a rács felé — sorra akart jutni, kenyérhez akart jutni mind. Arkadij mellett egy katonaruhás öreg bujdosó, valami földi szorongott, gyámoltalanul és tétován. Megsárgulva, elfakulva tapadt vállára az epolett. Oda-köszönt neki, és hálásan tapadt rá az öreg nézése. Maga először van itt? Ó, nehezen fog menni, újakat nem vesznek fel. És ez így megy mindennap, mindennap újak jönnek. Most odasodródta a rács elé, egy gázlámpa szemükbe szórta a fényt. Szemüveges, félig álmos tisztviselő dobálta eléjük az újságcsomagokat, a széles asztalon. A nevét mondta csak mindegyik, és valami barna lapot szorongattak a kezükben.

Nem kell új ember. Tovább! Kíméletlenül vágott a hang, már lökték

is arrébb. De nem ment. Nekivetette széles vállát, és a rács előtt állott újra. Szembenézett a szemüveggel. Az odabenn elszégyellte magát, látta, letört, elszánt emberrel van dolga. Már más hangon beszélt. Kérem, mindennap annyian jönnek, nem kell. Különben hogy hívják? Kivételesen egyszer. Már lökték is eléje a barna írást, az újságcsomagot... Ment tovább. Az öreg jött utána. Jó volt, szerencséje volt, testvér. Így kellene mindegyiknek tenni. Ó, azok odabenn — és gyűlölettel: komiszak. Felértek a pincéből... Sok-sok lámpa meredt rájuk, birkózva a világossal, a hajnali fényel, lármás gépek zúgtak, a háztömbök közül pedig egy parányi darabon ólmosan és piszkosan rájuk nézett a szürke reggel. Az utcákon hideg szél fújt szembe velük, valahol a Tiergarten felől port és piszkot hozott... egy utcasarok állt hívogatva, odaállt a fal mellé. A szomszéd házból kijött valaki, most feléje indult hirtelen Arkadij, és lehúzva kalapját, egy újságot tartott feléje a csomóból.

Aztán a délelőtti órák derültebb érzése került feléje. A széles úttesten most már ide-oda járt, majd szembefordult megint a sarokkal. Egy nagy óra volt a házon, a második emelet magasságában, leolvasta a perceket — megint odább ment a mutató. Valaki feléje szólt: készséggel vitte oda az újságcsomót. Már megalkudott a gondolattal. És szemébe nézett mindenkinek, aki hazajött. Azért őt is megnézték sokan. Úgy dél felé egy öreg úr jött szembe vele. Talán az előbb kelt fel éppen: kifogástalan bunda volt rajta, a cipője is szépen fénylett. A jólétet hirdette messziről. Lassan és megfontolva lépegetett a széles úttesten. Arkadij szembefordult vele, és eléje állt. Meghökkenve nyúlt az öreg a kalapja felé, csak amikor az újságnyalábot látta, akkor kapott észbe. Fejcsóválva ment odább, és visszanézett aztán jó egypárszor. Ez még a tegnapi emberek közül való, a tegnapiak közül, akik elrágódnak a szenzáción, akik belezavarodnak a milliós számjegyekbe, és néhány percet szentelnek annak a jelenségnek, hogy valaki újságot kínál eladásra, s erről a valakiről lesír már messziről, hogy azelőtt más utakon járt.

De ilyenekkel csak kevéssel találkozott. A rohanók voltak a legtöbben, az eltompultak, napi robot gondjával a szemükben — és mindegyiknek a száján ott volt a stereotip válasz: mi közöm hozzá? Nem volt semmi köztük semmihez, és Arkadij százszor érezte: jaj annak, aki alulmaradt.

Akkor bután jött az este: így ment ez mindennap. A felkelés és lefekvés között egy piszkos tanyán, ilyen volt a mindennap.

Már neki sem volt szenzáció. Hiszen két hónap óta újságot árult már.

— — — — —

Azért bujdosva járt a városban. Dorával ha találkozna! Rettegve gondolt a pillanatra. Valami átmentett emlék volt neki a lány a tegnaptól, meg akarta tartani magának a megszépült messzeségét. Majd ha pénze lesz megint... ő, igen, el fog menni hozzá.

Még mindig a magáénak tudta a leányt. És feltette magában mindennap, hogy felkeresi majd. De ha tükörbe nézett, megriadt a gondolattól. A ruhája, az arca az már olyan volt, mint a többié. Fekete bőrsapka volt a fején, és valami váddal meredt eléje az arc, nagyon sápadtan és borotvátlanul. Istenem: most olyan volt, mint a pétervári utcák sok alakja, olyanok, akikkel reggel találkozott a külvárosban, ha kilovagolt. És mindig zsebre tett kézzel jártak — az volt az érzése, hogy nyitott kést szorongatnak a zsebükben...

Így nem kerülhet a lány elé. Már gyűlölte a sok hazugságot, ha legalább egyszer lett volna őszinte! És megmondta volna neki, hogy úttalan útja lefelé hajló, s hogy így ilyen koldus alázattal nagyon szereti őt.

Azért jó volt melengetni tovább is a gondolatot Dora felé. Ebben az önemésztő tusában lekötötte minden undorodását, a napok pedig múltak egyre.

---

Otthonról hírek jöttek: a pesszimizisták már lemondtak mindenről. Így lesz ez, így marad sokáig. Valahol északon meg délen sosem hallott tábornokok neve bukkant fel — aztán ide jött a légiójuk megvérzett fejfel. Az ökölbe szorult kezek kisimultak lassan, soknál az éhség tárta ki, és alázatos, kéregető tenyér lett belőle.

Ó, hát élünk, testvér...

És pénzről beszéltek megint. Remény csillant meg újra — de hol az a tenger pénz, ami ide elég lett volna? A reménynek aztán új templom épült. Valami jóshely, mindenféle fekete ceremóniákkal, valami röntgenszemű ember, aki a holnapba látott... a tornyok megindulását jósolta. A tornyok lezuhannak majd, és ennek nyomán friss hajnali remény éled... ó, tudja mindenki, hogy ez mit jelent, hogy mit gondolt vele a jós. Így lett a remény kabalája, a röntgenszemű ember látomása. És azóta lett minden apró jel...

Arkadij egy rézeges társánál lakott. Ez keresztet hordott a nyakán, azt csokolgatta, vagy levette nyakáról, és pörbe szállt vele. Maga elé tartotta, és mosdatlan szavakat köpött ki szájából. A lányát emlegette mindég, de nem vette ki soha senki belőle, hogy otthon maradt, vagy útközben szökött meg tőle, megundorodva apjától. Vagy eladta magát valahol, mert nem bírta már a nyomort. Natusa — éjjélkor sokszor sirva elnyúlt a hang. Nata, Natusa...

Ebben a világban sokat beszéltek a kemény télről, a fáradtságról és éhségről. Finom, puha kezek és megviselt kérges tenyerek simultak egymásba néha, ezek voltak a tisztultabb órák. A barátság, a szenvedés összehozta őket.

Úgy öt-hat év előtt, vagy tíz év előtt, mondjuk, hihetetlen lett volna, rossz álmok lett volna az ittlétnek ez a formája. És hogy a fakó keretek képesek az életet teljesen betölteni. De most már törvényszerűséget láttott benne mindegyikük, és nem is volt lázadás ellene. A fatalista életét éltek itt, Berlinben meg Konstantinápolyban és mindenütt, vadidegenben. És ennek az életnek semmi köze nem volt a tegnapijukhoz, álmok, rossz és bántó, és még nagyon sok évre vetette előre árnyékát...

Most már gépszerűen állt ki minden reggel Arkadij az utcasarokra...

Már ismerte őket, akik jöttek. Ó, hiszen újabb hónapok teltek azóta, hogy idekerült. Valahol a lármán túl órá kongott... nyolc óra tájban felrángatták a soköles kirakatok vasburkolatát, akkor napfény is hullott rá, egy kevés, csak erőtlenül persze... Délben a zaj óriáskigyója körültekerte az utcákat, és tompán zúgó, szüntelenül visszatérő refrén sirt vissza a fülekben. Az este pedig álmod hozott, mélyet... koporsó rokont. Csak az álmok éltek továbbra is féktelenül, úgy, mint régen. Csak az álmokban nem volt lehetetlen, azok kivirágoztak, kicsipkézték a bűnült akarást, és süppedő puha szőnyegen járt a vágy...

Az is álmok volt talán csak: koporsók között kandeláberek imbolygó

fénye mellett suhant el, ezer ismerős arc között. Ezek most mind meghaltak már? Az öreg Tárász fenyegető kézmozdulattal jött feléje... valami gonoszság készül megint, fiatalúr! És összetett két kézzel kéri most: ne tegye! Ne menjen oda. Elveszti örökre életét, kifut a talaj a lába alól, és nem lesz soha többé útja aztán. Hogy? ejnye, öreg, hát ha várnak, csókos szájjal várnak mindennap. Te nem mennél oda? Ezek a buta rongyok itt, ezeket nem viseli örökre talán... felült az ágyon, és a sötétséget kémlelte — mit tud az öreg Tárász ehhez? Pénzt kell szerezni, el kell menni öhozzá, a régi élet kell. Nem akarok fájni tovább és félkoldusnak kiállani az utcasarokra.

Vagy igen. Még ma este, még ma este utoljára. Nem kell nyugtalanodni: nem lesz baj, *nem lehet* semmi baj. A fészket vert gondolat meg-nagyobbodott, és közelebb jött hozzá. Már ismerte, tudta, hogy kicsoda... Valamennyi: érzése birkózott vele, de ma este, igen, még ma este...

És a mindennapi élet szürke keretéből ketten indultak a végzet elé. Az egyik lassan, mit sem sejtve, az egyik semmit sem tudott, a másik ólomsúllyal átkot érzett magán. És behunyt szemmel, elindult mégis. A nekivadult indulat minden örvényét hordta magába.

Fölöttük járt a torz arcú rém, az aranyvágycsahosan, véresen, kielégítetlenül...

Most két szem feszült meg az éjszakában, két kéz tapadt egymásba görcsösen. Az átjáróban félhomály volt, csak messze a lépcsőház felől égett egy lámpa.

Idejön, ó, erre kell jönnie... két estén át várta, két este ment el mellette, de ma már nem jut túl a kapun. Pedig már közel volt tegnap is hozzá... ő, máma erős lesz. Nem szabad várni tovább. Ismerte már jól a lépteit messziről. Aztán pénze lesz...

A rettenetes félórák alig teltek. Az időkerék mintha megállt volna — ő, nem megy, nem mozog, hiába... Még régen-régen volt tizenegy, azóta elmúlt sok-sok negyedóra... ő, hisz ez csak öt perc volt mindössze. Még sohasem élt át ilyen hosszú ötperceket. Az óramutatók megbabonázva egy helyben álltak, mintha nem is lett volna útjuk lefelé...

Úgy éjfél körül valaki feltűnt a kapunál. A nyitott ajtóban tisztán látta — valaki elment az utcán künn, felhajtott gallérral, sietve. Aztán csönd lett megint... talán most? De nem, megint nem. Később, nagyon később már, már nem is tudta, talán úgy hajnal felé, ő, már nem is gondolt semmire, akkor elment mellette gyanútlanul az, akit várt. A szívével valami jéghideg kéz borította le Arkadijnak, most nem volt ott Tárász, és nem volt ott senki: csak ketten állottak egymás mellett. És ezt most senki, senki sem látja — görcsösen kapaszkodott a kis telefonfülke ajtajába... most...



Az eldőlt testen ott kutatott a keze, félörült dühvel, írásokat dobált szét. Vért látott megcsillanni a fekete kabáton, — akkor egy zsebből félkemény tárca került elő — ő, hát ezért, csak ezért... Pénz volt. Sok pénz...

Az ijedt és ordító csöndben léptek cuppogtak aztán. Forró vérhullám szökött a fejébe — most el kell menni innen, mérföldes léptekkel, rohánással, nagyon messzire. Ott, talán a kapun túl — de ott, jaj, ott is na-

gyon világos van. Nem, ez nem jó hely, csak tovább! Keresztutak, síkátorok, szűk terek, apró lejtők visznek lefelé, mindig csak lefelé... ó, hát hova kerültem? Egészen idegen vidéken járt. Most eszébe jutott — a lányhoz kell mennie, Dorához, Dora várja biztosan azóta, sok hosszú hónap óta... Ez lelket öntött bele — még talán odaér, talán még odaér. Ez hosszú út volt nagyon, sokáig tartott... akkor a keze megakadt a kilincsen... a kulcs! És felrémült benne az ijedtség — de nem, a kulcs, az nála volt. Kinyílt a kapu — most erre, itt a lépcsőn végig... az üres folyosón léptei kopogva, mint egy felnőtt fenyegetés, úgy verődtek vissza. Itt is, itt is ijesztő volt minden. Néhány elkésett éjszakai hang szűrődött feléje a falak mögül — itt minden a régi volt, és semmi sem változott azóta. A kanyarulatnál rámeredt a bútorcsoport, már ott állt az ajtó előtt, keze a kilincsen volt, és rángatni kezdte... odabenn mintha mozgást hallott volna — és ebben a percben újra érezte a jéghideg kezet végigcsúszni a szívén. Az ajtóról egy név meredt rá, idegen, sosem hallott... Vadidegen ajtó volt. Elfulladás támolgott pár lépést, talán nem jó helyen jár, talán nem lakik itt már a lány... és feljebb ment egy emelettel, idegen ajtók előtt állt sokáig, és nézte a neveket — a gázlámpák pislogásában sötétben követte az árnyéka a falon. Vergődve támolgott a nagy emberhombárban...

Valahol az alsó lépcsőfokon már úgy érezte, hogy összeesik. Ott zsebre nyúlt aztán, és nedvességet érzett a ruháján. Olyan volt, mint valami csúf, varangyos érintés. És ijedten, felrémülve, majdnem félőrülten rohanni kezdett — talán vér van a ruháján... Nem is mert odanézni, lábai esetlenül egymásba botlottak — a kapu alatt mintha valaki utána-szólt volna, a nevét hallotta élesen, tisztán...

A nagy kapu kicsapódott aztán. Ólmos, nehéz esőcseppek hullottak a szemébe. És fekete volt az utca körülötte...

— — — — —

A szomszédasszony átjött estefelé, csak úgy nagykendősen, egy kis beszélgetésre. Újságokat hozott.

Az utcákon kűnn a lámpás ember járta mindennapos gyújtogató útját, hosszú póznán tűzcsóvát vitt lámpáról lámpára. Az esővert ablakok ázottan nézték a házsort az utca túlsó partján.

A félhomályban szürke árnyak tűntek fel — most ez megy erre, vajon hová készülhet ilyenkor estefelé? Ó, hát nem tudja még, Frau Krüge? És lapozgattak az arrajárók életében...

Most Dóra jött be a szobába. Odaült a kályha mellé. Olyan megsokott kép volt ez — a lámpa fénykörén belül édesanyja feje, most már deresen, őszülten, csak ez mutatta az évek múlását. Már egy hete volt itthon...

A kisváros unalmában, a régen hallott szavak ismétlésében, a régen elfelejtett álmok felidézésében teltek a napok most. A hűvös és cifra kockás nagytemplomban járt reggel, ott a padsorok között elfogta az emlékezés. És jött az öreg templomszolga, csoszogó léptekkel, ruhája még a sok év előtti — fehér nyakkravalója most félrecsúszott —, ó, hát itt megáll az élet?

És beszélgettek öhozzá is onnan a lámpa alól, szavakat hallott, újságot bontogattak, kérdezgettek — Dora gondolatai máshol jártak. Most visszamegy nemsokára — és ez a gondolat kísérte, ez volt az álmatlan

éjszakai refrénje, visszamegy oda, a vonat sínek fölött fut el, és nagyon világos lesz egyszerre, a szemébe csapó fénytengeren túl van a város, éhesen, ordítón... Vissza kell mennie nemsokára. Könyvek jutottak eszébe, olyanok, amelyekbe számokat ír egész nap: a födelük, a formájuk, a kopottságuk is ismerős volt — ő már nem élhette anyja életét, pedig olyan jó lenne elfelejteni sokat és érintetlenül, fehér koszorúval a fején oltár elé állni...

Napokat számlált magában, a napok pedig sokasodtak, odébbálltak — ő, ez a pár hét is elmúlik majd nemsokára.

A képeslapból a ruhákat mondogatták — lássa, Frau Krüge, most azt hordják, ilyet kell venni Dorának is. Szaporán beszéltek mind a ketten, egymás szavába vágtak — de ez nem volt sértés soha, ő, már sok-sok éve volt ez így...

Az új lakásod milyen, fiam? Ez neki szólt. Az új lakásom? Igen, hát közelebb van, tudod. Azt a terítőt el kell vinned, jó lesz az előszobába. — Igen, az előszobába.

És suhogtak tovább az újságlapok.

Az ablak alatt köhögve ment el valaki. Valami bútor megroppant a sarokban, Dora felijedt. Ő, semmi. Csönd volt megint.

És összehajolt két fej az asztal fölött. Új oldal került eléjük. Ez mi-csoda itt? Templom. Biztosan templom, itt írja. Látja. Frau Krüge, itt látni az oltárt, a szószéket. Hercegnő. Nézze ezt a nyakéket. Mennyit érhet?

Megint csönd volt. Az óra is olyan nagyon álmosan ketyegett a falon — a megdönthetetlen nyugalom ült fölöttük, a csöndes esti nyugalom...

Meggyilkoltak megint valakit. Hallod, Dora, ott nálatok. Hogy is mondja? Weimarstrasse. Ismered. Dora álmosan szólt át — igen, már jártam arra.

Most egy nevet betűztek. Olyan furcsa volt a két öregasszony szájából — Dora fölfigyelt. Mi volt ez? Szólni akart, de nyelvét nehéznek érezte. Mi volt ez? Hallotta most már tisztán a nevet, de azt hitte, álmodik. Fel akart kelni, hogy odamenjen — de valami lehúzta a székre, valami nagy rosszullét környékezte meg, a vér mintha kiszaladt volna valamennyi tagjából, mintha idegen testbe került volna — ő, hát nem lehet, nem lehet. De az anyja mondta, az anyja olvasta épp az előbb...

És érezte aztán, hogy homlokán lassan verejték gyűlik meg, egy tegnapi szó járt vissza benne, valami elejtett szavát ismételte magában egy emléknek, hangosan ordítva vágott bele egy fájás — akkor sírás tört ki belőle, és még látta a két asszonynak kővé meredt arcát egy percig, ahogy rábámultak értetlenül, bambán, megkövülten...

Egy másik arc volt közel hozzá. Mocsarakat látott, és a mocsarak közül egy arc meredt rá megvérezetten és sárosan, ahogy elmerült. Egészen közel hozzá...

Azt hiszem, így történt.